

ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

*Браславська О. В.,
Прилуцький П. В.*

ГЕОГРАФІЧНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА СТАН ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Поширення хвороб людини обумовлене впливом природних і соціальних чинників [2]. Основними факторами, що впливають на територіальну організацію медичного обслуговування є демографічні, економічні, екологічні, соціальні, природно-географічні, історико-географічні, екістичні та медико-географічне положення. Основними факторами, що впливають на стан здоров'я населення є спосіб життя, кліматичні умови, розвиток медицини, екологічна ситуація, умови життя та праці, чинники соціального середовища тощо.

Захворюваність визначають ендогенні та екзогенні чинники, які є керованими і некерованими. До ендогенних керованих чинників відносять артеріальну гіпертензію, дисліпідози, дисменорею; до некерованих – вік, стать, генетичні (спадкові) чинники. До екзогенних керованих належать соціально-економічні чинники: стан довкілля, спосіб життя та побуту, розвиток системи охорони здоров'я (обсяг та якість медичних послуг); некерованих – клімат, інші природні умови [2].

Доведено, що приблизно 50 % здоров'я людини визначає спосіб життя. Спосіб життя людини – це сукупність матеріальних умов, соціальних установок (культура, освіта, традиції тощо), умов поведінки (включаючи соціально психологічну та фізіологічну реактивність) особистості і зворотний її вплив на ці умови. Активна участь людини в процесі формування умов життя – обов'язковий елемент поняття «спосіб життя», так як спосіб життя людини – адекватна реакція на навколишнє середовище [1]. Негативними його чинниками є шкідливі звички, незбалансоване, неправильне харчування, несприятливі умови праці, моральне і психічне навантаження, малорухомий спосіб життя, погані матеріальні умови тощо. Негативно позначається на формуванні здоров'я і несприятлива екологічна обстановка [1].

Істотне значення має стан генетичного фонду популяції,

схильність до спадкових хвороб. Причиною порушення нормальної життєдіяльності організму і виникнення патологічного процесу можуть бути абіотичні чинники навколишнього середовища. Очевидний зв'язок географічного розподілу низки захворювань, пов'язаних з кліматично-географічними зонами, висотою місцевості, інтенсивністю випромінювань, переміщенням повітря, атмосферним тиском, вологістю повітря тощо.

На здоров'я людини впливає біотичний компонент навколишнього середовища у вигляді продуктів метаболізму рослин та мікроорганізмів, патогенних мікроорганізмів (віруси, бактерії, гриби тощо), отруйних речовин, комах та небезпечних для людини тварин [2].

Патологічні стани людини можуть бути пов'язані з антропогенними чинниками забруднення навколишнього середовища: повітря, ґрунт, вода, продукти промислового виробництва. Сюди також віднесено патологію, пов'язану з біологічними забрудненнями від тваринництва, виробництва продуктів мікробіологічного синтезу.

Суттєвий вплив на стан здоров'я населення справляють чинники соціального середовища: демографічна та медична ситуації, культурний рівень, матеріальний стан, соціальні відносини, урбанізація, конфлікти тощо.

Серед факторів, які можуть несприятливо впливати, розрізняють етіологічні, тобто причинні фактори, які безпосередньо обумовлюють розвиток і вираження хвороби, і фактори ризику, які не є причиною захворювання, але сприяють, посилюють дію етіологічних факторів. Наприклад, збудники інфекційних хвороб, токсичні речовини є причиною грипу, туберкульозу, отруєння ртуттю, а зайва маса тіла, паління, малорухливий спосіб життя можуть збільшити ймовірність захворювань (ішемічна хвороба серця тощо), тобто впливати на частоту і перебіг захворювань серцево-судинної системи, робити менш сприятливий прогноз цих та інших захворювань, які обумовлені дією етіологічних факторів. Так, алкоголь може служити фактором ризику, який посилює несприятливу дію хімічних речовин, що діють на нервову систему, а паління – на речовини, які вражають переважно легені та дихальні шляхи. Неповноцінне харчування може служити етіологічним фактором аліментарних розладів і фактором ризику інтоксикацій важкими металами або радіаційного ураження осіб, які стикаються

з ними [2].

Початок ХХІ ст. ознаменувався тим, що внаслідок науково-технічної революції і урбанізації нашої планети навколишнє середовище неухильно погіршується у результаті антропогенної діяльності і люди вже неспроможні адаптуватися до цих швидких і глобальних змін. Щорічно чисельність людей на Землі зростає на 75-80 млн. осіб. Це потребує щорічного зростання виробництва, продовольства на 24-30 млн. т. У багатьох районах світу, особливо в економічно малорозвинених країнах, виробництво продуктів харчування не в змозі задовольнити потребу населення, у результаті чого голодування стало постійним явищем. Загальне якісне і кількісне недоїдання сприяє виникненню епідемій, гострих інфекційних та паразитичних захворювань [1].

Не меншу загрозу для людства несе антропогенне забруднення природного середовища. Це призводить до різкого збільшення захворювань, передчасного старіння й смерті, народження неповноцінних дітей.

На фоні дії негативних факторів навколишнього середовища на організм людини виникають такі захворювання, як серцево-судинні хвороби, онкологічні запалення, дистрофічні зміни, алергія, цукровий діабет, гормональні дисфункції, порушення розвитку плоду, пошкодження спадкового апарату клітини.

Перелічені вище умови середовища визначають стан здоров'я населення. Там, де домінує голод і бруд, інфекційні хвороби і висока дитяча смертність – явище звичайне. Переїдання, сидячий спосіб життя і паління позначаються на здоров'ї середнього покоління, сприяють розвитку захворювань серцево-судинної системи і розвитку пухлин. Там, де виробничий процес не контролюється, спостерігаються професійні захворювання і рання смерть.

Варто зауважити, що медичне обслуговування населення як діяльність закладів охорони здоров'я, спрямована на надання лікувально-профілактичних послуг населенню в Україні потребує основоположного реформування.

Для більшості регіонів України характерний такий процес як старіння населення, що в свою чергу збільшує навантаження на працездатних осіб. Також негативний вплив на демографічні процеси має зовнішня міграція населення, яка знижує соціально-економічні показники регіонів, адже мігрують переважно люди

працездатного віку. Не слід також забувати про військові дії на сході країни, зниження рівня життя населення, зростання первинної захворюваності та стабільно високої смертності населення від хвороб, особливо серцево-судинних. Разом з тим, в Україні спостерігаються значні регіональні відмінності у рівнях та динаміці демографічних та соціально-демографічних показників, а їх вивчення на сучасному етапі є надзвичайно актуальним і важливим питанням.

Незважаючи на незначне зниження захворюваності та поширеності хвороб серед населення України ці показники знаходяться на відносно високому рівні. Структура найбільш розповсюджених хвороб серед населення України характеризується переважанням захворювань органів дихання, системи кровообігу, сечостатевої системи, травм і отруєнь, а також хвороб шкіри та підшкірної клітковини. Перше місце у структурі захворюваності населення України займають хвороби органів дихання. За рівнем захворюваності на нозології цього типу виділено 4 групи регіонів. Найвищі показники захворюваності спостерігаються у Львівській, Івано-Франківській, Київській областях та м. Київ. Найнижчі показники зафіксовані у Сумській, Полтавській та Херсонській областях. Друге місце у структурі захворюваності населення займають хвороби системи кровообігу. За кількістю уперше зареєстрованих хвороб системи кровообігу серед населення України виділено три групи регіонів. Найвищу захворюваність мають Івано-Франківська та Миколаївська області. Найменша захворюваність серед населення спостерігається у Волинській, Херсонській та Запорізькій областях. Хвороби сечостатевої системи знаходяться на третьому місці у структурі захворюваності населення України. Найвищі показники захворюваності на ці нозології спостерігаються у м. Київ, Миколаївській та Дніпропетровській областях. Найнижчий показник зафіксований у Закарпатській області. На четвертому місці у структурі захворюваності населення України знаходяться травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників. За кількістю уперше зареєстрованих травм, отруєнь виділено три групи адміністративних одиниць. Найвищі показники зафіксовані у м. Київ, а найнижчі у Львівській та Чернівецькій областях. Захворюваність серед населення України на хвороби шкіри мають Львівська, Івано-Франківська та Дніпропетровська області, а

найнижчі показники – Сумська та Закарпатська області.

Таким чином, система охорони здоров'я в Україні є недосконалою та має багато проблем як на загальнодержавному, так і регіональному рівнях. За умов, які склалися, актуальності набуває суттєвий перегляд існуючої державної політики в галузі охорони здоров'я, яка сприяла б популяризації здорового способу життя, здійсненні обов'язкових профілактичних оглядів та поліпшенні якості надання медичної допомоги населенню на всіх рівнях.

Література:

1. Батиченко С. П. Регіональний аналіз захворюваності населення в Україні.
URL:http://www.geokyiv.org/pdf/KGA9/KGA_9_8_Batychenko.pdf
(дата звернення: 05.09.2018).
2. Соціальна медицина і організація охорони здоров'я: Підручник / За ред. Н. І. Кольцової, О. З. Дерик. – 3-е вид., перероб. і доповн. – Івано-Франківськ, 2007. 304 с.